

הלכות לולב סימן תרנה

באר הגולה

קלא

י טור כ ספר דברי
יזא מיל ל רין שם
מ פורכי תנוחת
אשרי בשם אור
דע

*ומיהו, אפלו לא החזירו לידו (כא) אלא לאחר (כב) ואחר לאחר *והאחרון מחזירו לבעלים, (ט) נצא: ו *כלא נתקנו (כג) ביום ראשון לקטן (כד) *קדם שניצא בו, מפני שהקטן קונה ואינו מקנה לאחרים מן התורה, ונמצא שאם החזירו לו (כה) *אינו מחזר. ויש מי שאומר שאם הגיע לעונת (ו) הפעוטות (ז) מותר. ויאם תיפס עם התינוק, (ח) כיון שלא יצא מידו שפיר

באר היטב

מ"א: (ט) נצא. אפלו אמר בפרש ע"מ שחזרוהו לי, נשביא ושל, מ"א: (ו) הפעוטות. הנה כן ו' שנים קמ"ש בח"מ סימן רלה:

משנה ברורה

ולקאנה אינו כן, והפעלים בכל גונו יוכלו לצאת שהרי נתנו רק על-מנת שחזירו להם במתנה פדיו, ואם לא החזירו להם, באופן פנה נתפסלה הפתנה לפירע וכלא נתנו דמי, הצריך עיון: (כא) אלא לאחר וכו'. רוצה לומר, שגם הוא נתן לאדם אחר האחרון במתנה על-מנת להחזיר, והלכה נתן ג"כ לפי לשלישי להחזיר לבעלים הראשונים, נצא, ולא אומרין הרי נתנה עמו על-מנת שחזירו לי והרי לא החזיר בעצמו לבעלים הראשונים, דמסקמא לא היה פונת והפידת הפעלים אלא שחזרו להם החפץ⁽⁴⁰⁾, בין על-ידי הראשון בין על-ידי באי-כח⁽⁴¹⁾. מיהו, (כו) מוכח לכאורה מדין זה דמקבל מתנה על-מנת להחזיר יש לו רשות לחזר ולמן לכל מי שירצה, ובלבד שיתקיים תנאו. מיהו פל זה בסתם, (ס) אמנם אי מפרש בהקדא במתנתו שאין לו רשות לתנו לאחר, אינו יכול לזכות לאחר לצאת בו, ואם נתן ותפסל הפתנה וגם הוא לא יצא בו: (כז) ואחר לאחר. ומשמע אפלו לתרפה, ובלבד שחזרו הראשון בלא פסול. ונראה דהיכי שאיכא אמתא שמקפיד הפותח שלא ישלחהו רבים שמא יפסד לו, (כח) אין רשאי לתנו⁽⁴²⁾, ובלאו הכי (כט) יש מאחרונים שמתמירין בעקר דינא דהמחבר וסוברין דלולב שקבל במתנה על-מנת להחזיר לא ימן לאדם אחר מקבלי דעת ורשות הנותן: ו (גג) ביום ראשון⁽⁴³⁾ וכו'. והוא הדין (ל) לדין דעושיין עניי מימי⁽⁴⁴⁾: (כד) קדם שניצא בו. והוא הדין אם מוכה רבים בלולב, (לג) לא ימן לקטן עד שיקברו בלם⁽⁴⁵⁾: (כה) אינו מחזר. ולפי זה יש לומר שלא לברך (לג) על לולב של אשתקד אם זוכר שנתנו אותו במתנה לקטן: (כו) הפעוטות. הנה (לג) כן שש או כן שבע⁽⁴⁶⁾: (כז) מותר. דאי מתנתו מתנה מדברי סופרים, ועין באור הלכה: (כח) כיון שלא יצא מידו שפיר דמי. רוצה לומר, דעל-ידיה אין הקטן קונה כלל, ולכן מותר אפלו בלא הגיע לעונת הפעוטות, והוא הדין אם לא מקנה לה כלל לקטן, או שאומר לו יתא שלף עד שניצא בו ואחר כך יתא שלי כפתחלה⁽⁴⁷⁾, דהרי לה כשאל, פניל בסעיה ג. (לג) אלא דבכל אלו העצות לא מהני רק לגדול שיהיה יכול אחר כך לצאת בו, אלא הקטן לא יצא כונסילה קנה, דהא אינו שלו ולא מקרי לבי⁽⁴⁸⁾, ולא קים בו אביו מצות חנוכה. (לס) ויש מאחרונים שסוברין דמצות חנוכה מתקיים גם בשאול⁽⁴⁸⁾, דהא גם כנה מתחנף הדין למצות, וכן משמע במקדמי (לו) בשם

ע"ש. ועין בספר שו"ת בית אפרים תקא א"ע בענין אגלי מלקא למקרא. ע"ש. וע"ש בשו"ת ברכה ובמח"ב שבגבעת-יחוס ובגט מקשר השינוי על

באר הגולה

העמוד יוצא קנה פחות מים, שהרי על-פניו לא אמר בפרוש החזירהו לי וא"כ: * ומיהו וכו' אלא לאחר. עין בגדאפרים שכתב דהקברי החוסכות והראש לא משמע כן, וכן בכוריינקב הקשה עוד, ולפי מה שפרש רש"י פסקא דרפן גליאל על-מנת שחזרוהו נתן להם, פס"ק אין לנו מקור לקלא זו של המחבר שכול לתן בעצמו לאחר, ותשר בצריך עיון על המחבר שכתב ברעת הרשבי"א והסדר והר"ן והרשב"א, אחר שדעת החספות והראש רש"י יש להחזיר כן. אכן באמת יש עוד כמה ראשונים שפותרין להקל פדעת שלחן ערוה, והוא השבלי לקט המביא בגדאפרים ורפ"ק ורפ"ק והפ"ב והקמ"ר ואף שפסקא דברים אין מקרי, מפל מקום לענין אחרון דעתו להקל מפני שהוא למצוה, מסתמא דעת הנותן שלא להקפיד, וגם לפרש רש"י אין דאיה להחזיר לדינא, אף דלפרוש הפעוה הנה שם שנתן לקבל על-מנת להחזיר, מפל מקום לדינא אפטר דאף אם נתנו לאחר, כיון שהיה שלו כול לתן גם לאחר ובלבד שלבסוף ירפס התנאי להחזיר לבעלים בזמן מצותו, ומדע, דגם הרי"ן העמיק לשון רש"י ואף-על-פי-כן העמיק לבסוף בדין הזה להקל: * והאחרון מחזירי לבעלים, דע, דמסקמא דאפטר דתקא שחזרו על-פני פנים באי-כוחו של המקבל, אמנם אם לא החזיר כלל המקבל עד שהחזירוהו לבעלים בעצמם לבוא אליו ולקח האחרון, אף שאמר לו שהוא מחזיר לו במתנה, אפטר דאין זה חזרה, ונראה דמלוי שכתבו של הפותח ובקפידתו. ודע עוד, דפשוט דאם מחזיר לבעלים על-ידי שליח כדברא הרי חזרה, והמפל שכן דדינא דפסדי זה. ונראה לכאורה דאין צריך פנה דינא דשליחתו, דאפלו במחזיר לו על-ידי עבדים או קטן שאינם בני שליחות ובני אקנוי ג"כ מן מקום תנאו כזה, כיון שנתנו לתן לו במתנה והנה יזכה בו, ועבדים וקטן מצוה קוף בפסקא הוא, וכל-שכן לפי מה שכתב הראש"ש בשם העמוד דאפלו מחזיר לו בכתבא אומרין דעתו דמסקמא במתנה נתן לו, ומכל מקום אינו ברור כל-כך: * לא יתקנו וכו'. דעה ראשונה הוא לשון הנמכרים, ועין בקדקיהפית שכתב דמקדסם משמע דאפלו הפיע לעונת הפעוטות פס"ק אין לתן לו, והטעם, דהנמכרים לשיטתו פסק כס מהלכות מכירה, דהיכא דדעת אחרת מקנה לו הוא זכה מן התורה, ואם-כן אפלו הגיע לעונת הפעוטות דחקנו רבנן דמתנתו מסנה, הלא מן התורה אינו יכול להקנות [וזהו שכתב דאין מקנה לאחרים מן התורה] ולא הרי מן התורה משלבים ודעת הלש"אומרים, דאפלו בשדעת אחרת מקנה אותו אין קנינו אלא מדבדו, ולכן כשהגיע לעונת הפעוטות, בשם שוקה מדבדו כן מקנה ג"כ מן מדבדו [לחם משנה]. ופשוט דדין זה שדך בכל הדי מינים, וזה ג"כ פשוט דנדיא על להחזיר לכתחלה פדעה הראשונה והיא סתמית, שלא לתן במתנה לשים קטן, והנה אפלו במתנה על-מנת להחזיר, כמבאר בסופקים, דע, דקטן נקרא לדעה ראשונה עד שהוא כן י"ג ויום אחר. ועין בקדקיהפית שכתב דאפלו הוא כן י"ג שנה, כל זמן שלא ידעין שהביא שפיר שערות אין לתן לו, דסקס תורה לתנא, אמנם בתשובת קרב"סופר סימן קכט דעתו דמקל לכתחלה משום חזקה דרבא, וגם איכא ספק⁽⁴⁹⁾ דשמא גם בפעוטות מותר פדעת היש אומרם, עוד שם בסימן קכט, קטן סוטהו אחרונים שקונה ומקנה⁽⁵⁰⁾, מסיק שם דלכתחלה יש למנע מלקנות, ובדיעבד אם יצא בו אינו חוזר לברך⁽⁵¹⁾ משום חשש פדעה לכשלה, עין שם: * קדם שניצא בו. יש מאחרונים שסוברין שאפלו לאחר שניצא בו אין פדאי לתן לקטן במתנה, שמא ידעין לו אחר שיבקש ממנו לתן לו לצאת בו, עין באליה רפה: * אינו מחזר, רוצה לומר, ולא יכול לצאת בעצמו. ובתבו הפוסקים, ואפלו נתן לו במתנה על-מנת להחזיר ג"כ לא יצא אחר כך, חזרתו אינו חזרה, ולקאנה הא אינה על-מנת להחזיר יתבה ניהלה, ואי לא יכול הקטן להקנות לו אחר כך

שער הצידי

(כו) מהשוכת הרשבי"א סימן אלה, עין שם, ומה שכתבתי לקאנה משם הפאירי שהביא שיש דעות אף לענין אחרון, דיש שסוברין דעבדא דרפן גליאל הנה שהרשה ודעה שניצאו בלם אבל לא בסמא, ודעתו להקל בענין אחרון משמע שכל שהוא למצוה מסמא דעת הנותן שלא להקפיד, ולפי זה פסקא דברים אין דבר זה פדור: (ס) מן קתבו אחרונים ופשוט: (כס) בכתיב-יעקב: (כט) עין באור הלכה: (ל) פרי-מגדים ותיי-אדם: (לא) חיי-אדם ופשוט: (לב) כיון במקום הדק, וכפיל בסוף סימן תרכט בה"ה: (לג) פרי-מגדים והאמר מדברי: (לד) מן אקברתם ואליה רפה ופרי-מגדים ותיי-אדם: (לה) בגדל-שע: (לו) דכתב שם: ובקיא דדעת מחזירין אותו לתקומה והתעוקות מעצמן נוטלין אותו ומבדכין עליו, וכן איתא בא"י בשם ראב"ן, ומדשבת אותן משמע דסבירא לה כן להלכה, ולדעה הראשונה הלא לא קים הטב מצות חנוכה, אלא ודיא דסבירא לה דמצות חנוכה הוא רק על צדק המצוה ולא על פדטי המצוה. ואחר כך מצאחי בכרביי-יהוה שגם הוא כסא דמנה משמע דסבירא לה לראב"ן ויכול הקטן לשל לולב בלא הקנאה [ועין שם שכתב לדחות קצת, דאפטר וידיכל להימן קטן לברך אף שלא פדק, אבל מה שזנה דעתו על-פניו הטב לא קים מצות חנוכה ואפאי קרא אותן בקיא דדעת, אלא ודיא יצא קנה ידי חנוכה ג"כ, וגם פשטיא הלשון דשלחן ערוה דכתב שפיר דמי' משמע גם-כן ויכול לעשות כן לכתחלה ולברך עמו וינצא קנה מה שמשל עליו, ומה דהביאו דאנה מר"א"ש [עין בכמ"ג] כבר דעה אותו בכרביי-יהוה, עין שם:

הלכות לולב סימן תרנח

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק טא]

שִׁיחֹזֵר לָהֶם הַתְּפִיץ⁽⁴⁰⁾, בֵּין עַל־יְדֵי הָרֹאשׁוֹן בֵּין עַל־יְדֵי פְּאֵי־כַחוּ⁽⁴¹⁾.

40 ולכתחילה אם יודע שעתיד לתת את לולבו לאנשים אחרים כדי שיברכו עליו, כתב הכף החיים (ס"ק נג), שיאמר בבוקר "הריני מגלה את דעתי ורצוני, שכל מי שלוקח לולב ואתרוג שלי היום ושאר מינים שבלולב, הרי הם לו במתנה גמורה על מנת שיחזירו לי במתנה, ואם תיקח אותם אשה נשואה על מנת שאין לבעלה רשות בה", והבכורי יעקב (ס"ק טז) הביא בשם השלטי גיבורים שאם רצה יעשה כן, והוסיף שיאמר גם "חוץ מן הקטן", וכן נבדחו של הגר"ח קניבסקי (תורת המועדים ס"ק יד).

41 ואם נפסל הלולב או האתרוג לפני שחזר לבעליו, כתב הבכורי יעקב (ס"ק יז) שאם קיבל רשות מפורשת לתת את הלולב לאנשים אחרים, אם נפסל הלולב באונס לפני שחזר לבעליו, אלו נטלו את הלולב לפני שנפסל יצאו ידי חובתם, מה שאין כן אם לא קיבל רשות מפורשת לתת את הלולב לאנשים אחרים, אף שמוחר לו ליתנו לאחר, מ"מ אם לבסוף נפסל הלולב, כולם לא יצאו ידי חובתם, שהרי לא התקיים התנאי של הבעלים שהלולב יחזור אליו, וכן דעת החו"א (מועדים וזמנים ח"ו סי' מו), שבמעשה שרבים בירכו על האתרוג שלו, ולקחו זה מזה ואחרי שבמה בירכו נפל הערקץ מהאתרוג, פסק שמדינא יצאו ידי חובה ונמ"מ יצאת מכל חשש אמר שהנמצאים שם יחזרו לקיים את המצוה בלי ברכה על אתרוג אחר, וביאר החו"א, שמסתבר שכל אחד שקיבל זה מזה מתכוון לקנותו ממנו, שעל פי ציוויו מסור זה לזה, ואם כן אף שהאחרון לא החזיר, מ"מ הראשונים יצאו ידי חובה, שקיבלו ממנו ונחשב שהחזירו במה שנתנו לאחר על פי ציוויו.

מאידך, בש"ת נבדחת יצחק (ח"ח סוף סי' מד ד"ה אכן צ"ע) נשאר בצי"ע על דברי הבכורי יעקב והחו"א, משום שברא"ש (סוכה פ"ג סי' ל) מבואר שאף בנתן רשות מפורשת לתת לאחרים, מ"מ אם לא חזר לבסוף לבעלים, כולם לא יצאו ידי חובה.

[משנ"ב ס"ק טב]

אין נְשָׂאֵי לְתַנְיָא⁽⁴²⁾.

42 ובזמן הזה, כתב הכף החיים (ס"ק נ) שכיון שקונים אתרוג לכל שבעת ימי החג, יתכן שאדם מקפיד אם יתנוהו להרבה בני אדם, שחושש שמא יתקלקל, אלא יש לקבל רשות מהבעלים, וראה לעיל בס"ק כא שהבאנו את הנוסח שיש לומר לכתחילה לרעת כמה פוסקים לפני שרבים נוטלים את לולבו.

[משנ"ב ס"ק טז]

בְּיוֹם רִאשׁוֹן⁽⁴³⁾ וכו', דְּעוֹשֵׂין שְׁנֵי יָמִים⁽⁴⁴⁾.

43 הימים אינו יוצא ידי חובה באתרוג שהקטן לקטן שלא הגיע לעונת הפעוטות, כיון שאם יקח ממנו אחר כך הוי שואל שלא מרעת, ואף אם נתן לו הקטן רשות במפורש לא יצא, כיון שלקטן אין דעת, וכן משמע במנחת חינוך (מצוה ס אות י), מאידך, בש"ת אגרות משה (אורח ח"ב סי' קז) כתב שבלולב אין צריך שיהיה קנוי לשואל בדיני שאלה, אלא רק שלא יהיה גזול בידו, ולכן קטן אף שאינו יכול להשאיל באופן שיהיה קנוי לשואל בדיני שאלה, אך כשהקטן נותן לו רשות אינו גזול ויצא בו ידי חובה, והוסיף, שמוחר לקחת אף בלא רשות הקטן, כיון שגם לגבי קטן אומרים נח לו לאדם שיעשו מצוה בממונו, וראה לעיל (סי' תרמט ס"ק לד) שהבאנו דבריו בהרחבה.

44 וכן פסק בב"ה"ל לעיל (סי' תרמט ס"ה ד"ה פסולי) שביום טוב שני אין לברך על אתרוג שאול, והוסיף שם בשם הבכורי יעקב (שם ס"ק לג), שהעולם אין נוהגים בזה.

[משנ"ב ס"ק טז]

עַד שִׁיָּכְרוּ כָּל־כַּף⁽⁴⁶⁾.

46 ומטעם זה בני חריל הנוהגים שני ימים טובים, כתב הפמ"ג (סי' תרנח א"א ס"ק יב) שהימים לקנות לולב נוסף לבניהם הקטנים, ומה שאין אנו נוהגים כן, ראה מה שכתב בשו"ת אגרות משה (אורח ח"א סי' קפר), וראה מה שכתבנו לעיל (סי' תרנח ס"ק ד).

עצה נוספת לבני חריל כתב הבכורי יעקב (ס"ק יח), שקודם שיתן את הלולב לקטן יתנה עם הקטן ככל דיני תנאים ובינים טוב הראשון יאמר לו "אם היום יום טוב הלולב קנוי לך במתנה ואם היום יום טוב הלולב אינו קנוי לך", ואו האב יוצא ממה נפשך, שאם היום טוב הראשון הוא יום טוב אם כן ביום טוב שני אין דין של 'לבס', ואביו יוצא בשאול, ואם אינו יום טוב הרי הקטן לא קנה את הלולב כלל, וביום טוב שני אביו נוטל לולב שלו, נהשו"ע (בסי' תקכ"ב ס"ב) פסק שמוטל תנאי בשני יום טוב של גלויות, דלא ברמב"ם (פ"ו מהל' יום טוב ה"טז) שפסק שאין מועיל תנאי.

[משנ"ב ס"ק טז]

הִיָּנוּ קָבָן שֶׁשׁ אֶזְרָא קָבָן שְׁבַע⁽⁴⁶⁾.

46 אכן, לעיל (סי' קצט סי') כתב השר"ע שקטן שהגיע לעונת הפעוטות ויודע למי מברכים, מומנים עליו, וכתב במשנ"ב (שם ס"ק כד) שהיינו כבן תשע או עשר, ויש אומרים שהוא הדין בפחות משיעור זה אם הוא רק מבן שש ומעלה כשהוא חרוף ויודע למי מברכים, אכן, הבאר היטב (שם ס"ק ד) כתב שמה שכתב המג"א כבן תשע או עשר, יתכן שטעות סופר היא, וראה בבכ"י יוסף (שם ס"ק ד) מה שיישב בזה.

[משנ"ב ס"ק טז]

יְהֵא שְׁלֵי כְּבִתְהִלָּה⁽⁴⁷⁾ וכו', מְתַקֵּם אִם בְּשֹׂאֵל⁽⁴⁸⁾.

47 ולכתחילה, כתב הערוך השלחן (סי' ז) שטוב לומר לתניק "לך וברך על האתרוג", ולא יאמר לו לשון קנין.

48 ובסברת המחלוקת, כתב בש"ת אגרות משה (י"ד ח"א סי' רכד ד"ה ודנה איכא) שנחלקו בעצם מצות חינוך, האם עיקר המצוה הוא בשביל להרגילו במצוות כדי שיקיימם כשיגדל, ולכן די בלולב שאול, שעכ"פ מתרגל בזה לעשות מצוה אף שבעצם אין בזה קיום מצוה, או שהחינוך להתרגל במצוות הוא רק טעם החיוב, אבל עצם החיוב הוא שחיובו את האב שיראה שגם הקטן יקיים מצוה כתקונה.

ולמעשה, כתב בשו"ת אגרות משה, (י"ד ח"א סי' קלו, י"ד ח"ב סי' קד) שמדברי השעה"צ (ס"ק לו) משמע שנקט שיצא ידי מצות חינוך אף בלולב שאול, וצ"ח שכן נוהגים שהקטן יוצא ידי חובה בלולב של אביו, וכן הורה הגר"ח קניבסקי (ארחות רבנו ח"ב עמ' רצז), שאפשר לסמוך על הראב"ן ושאר הפוסקים הסוברים שמצות חינוך מתקיימת בקטן גם ביום הראשון גם בלא שהאב יקנה לו את ארבעת המינים, ואפשר לנהוג כמותם באופן שיש לאב הרבה קטנים, ונלמעשה נהג לסמוך על זה אף שהיה לו רק בן אחד, וכנראה משום שארבעת המינים לא היו מצויים, וכן מבואר בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' קנב), אכן, צידד בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ג סוף סי' צה) שאף אם נאמר שהאב מניח מצות חינוך בשאול, אך הקטן אינו יכול לברך על לולב שאול, כיון שאינו יוצא בזה נכון דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פ"ב אות א), ולכן במקומות שיש ארבעת מינים בשפע ובזול, יש לכל אחד להחמיר ולקנות לכל קטן וקטן אתרוג ומוניו שיהיו שלו ממש, ויקיים האב מצות החינוך שעליו כדון, [אכן, מפשטות לשון השעה"צ (ס"ק לו) נראה שאף שהקטן אינו יוצא ידי חובה אך יכול לברך לכתחילה].

המשך במילואים עמוד 96

מילואים הלכות לולב סימן תרנה המשך מעמוד קלא

לשקר וגם אין לו האנה מזה. אכן קטן המוכר ארבע מינים, דעת הגרי"ש אלישיב (הגרי"מ גרוס כשמו בתל תלפיות קובץ ס סי' ד אות י) שאינו נאמן להעיד על עצמו שהוא בן יוג שנה ויום אחד, מאחר שיש לו נגיעת ממון.

51) ובטעם הדבר כתב הכתב סופר (שם). שכל קטן הקטן הוא מכה דעת אחרת מקנה ומטעם זכך. וכיון שהזכות עברו היא שהמוכר לא יקנה לו מדאורייתא כדי שיוכל למוכרו, ממילא הקטן קנאו רק מדרבנן, היכול להקנותו לאחרים בקנין שמועיל מדרבנן, ולכן יש צד שהקונה קנה ויצא ידי חובתו, אלא שיש דעות שהקטן קנה על ידי דעת אחרת מקנה אפי' בלא זכך, ולכן צריך לשוב ולטול אך בלי ברכה. אך אם הקטן קנה אתרוג לצורך עצמו, בזה הזכות עברו היא שיקנה לגמרי כדי שיוכל לצאת ידי המצוה, ואתרוג זה שקנאו מדאורייתא אינו יכול לשוב ולהקנותו לאחרים, והוסיף, שהוא הדין אם הקטן קיבלו דרך מתנה שקנה מדאורייתא, אינו יכול להקנות, והקונה צריך לשוב ולטול בברכה. אכן בשורת מנחת יצחק (ח"ה סי' סה אות יד) ביאר את דברי הכתב סופר שאם הקטן קיבלו דרך מתנה על מנת למוכרו ולהחיה, יש לחוש שקנינו מדרבנן, ולכן הקונה יטול בלי ברכה, ורק כשקבל מתנה לעצמו קונה מדאורייתא, ואם קנה ממנו יחזור ויטול בברכה.

ואם הקטנים לוקחים את ארבעת המינים ממקום הפקר נמצוי מאד בעברות, כתב בשו"ת מנחת יצחק (שם אות יב) שיכולים להקנות, משום שלא נחשב שיש דעת אחרת מקנה. מאידך, דעת הגרי"ש אויערבך (הליכות שלמה סוכות פ"א ארחות הלכה הע' 14) והגרי"ח קניבסקי (ארבעת המינים כהלכתם פ"ו סכ"ב, שם עמ' קנב) שאין לקנות מהם לצורך הנטילה ביום הראשון של החג.

דעת הגרי"ש דבילצקי (מכתב בספר ארבעת המינים השלם עמ' תעה - תעה) שהרצת לצאת מכל חשש יש לו להיזהר שלא לקנות ערבות אף מנערים גדולים הסמוכים על שולחן אביהם, שתלשו מן ההפקר ומוכרים שלא בידיעת אביהם. מאידך, בספר מועדים המנים (ח"ו סי' מה ד"ה ולע"ד) כתב שכיון שהם קטנים מן ההפקר על מנת להרחיק אין המציאה הזאת שייכת לאביהם.

אכן, אם גדול נותן לקטן ארבעת המינים למוכרו עבורו, דעת הגרי"ח קניבסקי (תורת המועדים סכ"א) וכן דעת הגרי"ש האגור (קובץ נבית לוי ח"ד עמ' סג) שכיון שהגדול לא הקנה את ארבעת המינים לקטן ולא נתנם לו במתנה ורק הקטן עושה שליחותו, אין כאן בית מידה כלל והמכירה חלה מן התורה, אף שהמכירה נמרת באמצעות הקטן.

והחכמת שלמה (להגרי"ש קלוגר, סי' ז) כתב ללמד זכות על הנהגים שהגדולים יוצאים ידי חובה לאחר שנתנו לקטנים, על פי מה שכתב בשו"ת חכם צבי (סי' ט) שמי שאין לו ארבע מינים הכשרים ליום טוב הראשון, ויכול לכוך בדעבר על ארבע מינים הכשרים רק בשאר ימים כגון חסר, וטעמו, שאף שאינו יוצא בזה מצות התורה, מימ מדרבנן מחויב לטול כשאר הימים, שלא נרע היום הראשון משאר הימים, וכיון שעיקר חובת הקטן היא רק מדרבנן מטעם חינוך, חיובו ביום טוב הראשון הוא כיום השני מדרבנן שאין בו דין ילכס, ולכן לא הקנה לו באמת רק השאלו לו. ואף הגרי"ש אויערבך (מועדי שלמה עמ' צט) כתב להצדיק את מנהג רבים הנהגים כן, שלענן מצות חינוך קטנים יש מקום לסמוך על דברי החכם צבי, אך למעשה דעתו (הליכות שלמה סוכות פ"א סי' א), שראוי לקנות עבור בנו הקטנים ארבע מינים כשרים שיהיו מיוחדים להם.

ומי שיש לו כמה ילדים ואין באפשרותו לקנות אתרוג לכל אחד ואחד, דן בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' קסג אות ג) כיצד יעשה, שהרי כשנותן אתרוג לאחר מילדיו שוב לא יוכל להקנותו לילד השני, וכתב שבאופן זה כשנותן את לולב לילדיו הקטנים לא יקנה להם את הלולב, אלא הקטן יקח את הלולב מעצמו, וכמו שכתב בשו"ת צ"ח (סי' לו) בשם המרדכי, ויצא בזה גם ידי מצות חינוך.

וקטן שיש לו לולב משלו, האם יכול אדם אחר לברך על לולבו בשאר הימים שלא מדעתו, ראד לעיל (סי' תרמט סי' ק לד).

[ביה"ל ד"ה לא יתנו]

גם איפא ספקי' קטא⁴⁹⁹ וכו', קטן קטן קטן קטן קטן קטן קטן קטן וכו', אינו חוזר לברך⁵⁰¹.

49) וביאור המחלוקת, שהפ"מ (א"א סי' יב) סובר שאין עושין ספק ספיקא לכתחילה, ולכן אף שיש ספק ספיקא אין ליתן לכתחילה לבן יוג שנה ויום אחד. ודעת הכתב סופר (שו"ת א"ח סי' קצט) שכיון שיש חזקה רבא שהיא גדולה, אלא שדעת הרמב"ן במלחמות (חולין ה, א) שלענן דאורייתא מחמירים שכל מקום שאפשר לברר את הספק חייבים לברר ואין סובכין על חזקה רבא, ולכן במקום שיש עוד ספק ששמו גם בפעוטות מותר, מקילים כיון שהוא ספק ספיקא, ובהו שהוא חומרא עושים ספק ספיקא גם לכתחילה.

50) ולגבי נאמנות הקטן להעיד על עצמו שהוא בן יוג שנה ויום אחד, כתב הכף החיים (סי' נה סי' נח) לגבי לצרף לעשרה שיש אמורים שאין ראוי לסמוך עליו ולצרפו, אך לי נראה שאם הנער מיושב בדעתו וירא ה' הריהו נאמן אם אומר בודאות שהוא גדול, כיון שאין לו ענן

הלכות לולב סימן תרנ"ט המשך מעמוד קלב

אפשר להשאיר את ספר התורה לקריאת התורה, או שיש להחזירו תחילה לארון הקודש, בשו"ת פרי השדה (ח"ג סי' קע אות ב) כתב שיש להחזירו להוציאו שנית, כיון שבשעת הוצאת ספר התורה נפתחים שערי שמים, ולכן אמורים או צריך שמהי, היינו וקא בשעה שפוחתים את ארון הקודש להוציא ספר תורה כדי לקרוא בו. והגרי"ח קניבסקי (ארחות רבנו ח"ב עמ' רצט) הורה [במנין שהיה בבית] שאין צריך להחזירו למקומו, אלא אפשר לומר את סדר הוצאת ספר התורה ולקרוא בו.

ואם אין לצבור ספר תורה, כתב הבכורי יעקב (סי' ב) שלא יקיפו כלל, וכן אם מתפלל ביחידות, כתב האי"א (בוטשאטש, מהדורת סי' תרנ"א סי' ט) שלא יקפו, שהקפה שייכת רק בצבור. מאידך, הבן איש חי (שנה א' פ' האינו אות טו) כתב שאפשר להקפו את הבימה גם כשאין

אחרי מוסף, ובשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ג סי' צט) כתב שמעיקר הדין יש לאומן אחרי קריאת התורה ומוסף, כיון ששניהם הם חיוב ואילו אמירת הושענת היא רק מנהג, אך מצד שני יש טעם גדול לומר את ההושענות מיד אחרי ההלל, שכיון שכבר אומרים את הלולב בשעת ההלל, ימנע גם את מצות אמירת ההושענת עם הלולב, שאם יניחו את הלולב נראה קצת כמעבירין על המצוות.

ולנהגים לומר את ההושענות אחרי ההלל, אם טעה השי"ץ ואמר קדיש תתקבל אחרי ההלל, כתב בשו"ת רבמת אפרים (ח"א סי' תכז) שיאמרו את ההושענות אחרי הקדיש, ואין צורך לומר עד פעם קדיש תתקבל, שהרי הביא הטור שיש הסוברים שאף לכתחילה אמורים את ההושענות אחרי קדיש תתקבל.

ולדעות שאומרים את ההושענות אחרי ההלל, האם לאחר אמירתן

